

ZASTOSOWANIE PUNKTOWEJ OCENY STANU ZACHOWANIA ZABYTKOWYCH ZAŁOŻEŃ REZYDENCJONALNO-OGRODOWYCH. STUDIUM PRZYPADKU: WICIMICE I IGLICE (WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE)

Michał Uruszczak 0000-0002-3654-9869

Katedra Gospodarki Przestrzennej i Architektury Krajobrazu, Wydział Inżynierii Środowiska i Geodezji, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, ul. Balicka 253 C, 30-198 Kraków

ABSTRAKT

Cel pracy

Celem artykułu jest zastosowanie punktowej oceny założeń rezydencjonalno-ogrodowych do waloryzacji historycznych, arystokratycznych parków w Wicimicach i Iglicach (woj. zachodniopomorskie). Wynik badania ma udowodnić skuteczność przyjętej metody badawczej, wskazać jej niedoskonałości i zalety oraz pomóc ją udoskonalić. Praca ma jednocześnie przybliżyć historię i współczesny obraz badanych obiektów.

Materiał i metody

Badanie każdego z dwóch parków poprzedziła wizyta terenowa. Zastosowana ocena punktowa opiera się na kilku zasadniczych elementach składowych, takich jak: wykorzystanie terenu, stan układów kompozycyjnych, stan architektury (w tym też tzw. małej architektury), stan szaty roślinnej i stan bezpośredniego otoczenia parku. Maksymalna liczba punktów, którą może otrzymać każdy ogród, to 21. Oceny poszczególnych elementów mogą być następujące: stan dobry, średni i zły. Stan dobry mogą uzyskać parki mające co najmniej 14 punktów, stan średni parki znajdujące się w zakresie od 8 do 13 punktów, stan zły mieści się w przedziale od 0 do 7 punktów.

Wyniki i wnioski

Przeprowadzona analiza zarówno pałacu w Wicimicach, jak i w Iglicach wykazały, że ich stan ocenić należy jako zły. Przyczyna tego faktu to rzecz bardzo złożona, na którą składają się „rewolucyjne zmiany” w zakresie ich statusu własnościowego po roku 1945 i po roku 1989. Największą liczbę punktów otrzymało otoczenie obiektów (odpowiednio park w Wicimicach 3 pkt, Iglicach 2 pkt), co może być czynnikiem zachęcającym potencjalnych nabywców do zainwestowania w opracowywane założenia. Naturalne krajobrazy, lasy i zabytkowa spuścizna kulturowa na pewno zasługują na uznanie. Zgodnie z założeniami trzeba potwierdzić, iż metoda oceny stanu założeń rezydencjonalno-ogrodowych zastosowana przez autora – punktowa ocena założeń rezydencjonalno-ogrodowych – okazała się skuteczna.

Słowa kluczowe: ocena punktowa, założenia rezydencjonalno-ogrodowe, Wicimice, Iglice

WPROWADZENIE

Województwo zachodniopomorskie należy do regionów Polski o niezwykle dużej liczbie (ponad 700) zabytkowych założeń rezydencjonalno-ogrodowych. Niektóre gminy tego województwa mają na swym terenie ponad 25 założeń wpisanych do rejestru zabytków (np. gmina Barwice: 28 parków). Ogrody będące przedmiotem zainteresowania w niniejszej pracy pochodzą z gmin Płoty i Resko. Pierwsza z nich ma na swoim obszarze 9 parków, druga – 16.

Jak wynika z materiałów archiwalnych, przeznaczeniem takich obiektów w wyniku włączenia do Polski tzw. Ziemi Odzyskanych po II wojnie światowej były przeważnie funkcje pomocnicze do obsługi Państwowych Gospodarstw Rolnych (PGR), Spółdzielni Kółek Rolniczych, czasami obiekt przekazywano na szkołę lub bibliotekę. W przypadku Wicimic założenie rezydencjonalno-ogrodowe weszło w skład rozległego PGR Wyszobór, natomiast pałac z parkiem w Iglicach przeznaczono na zakład poprawczy.

Stan zachowania większości założeń rezydencjonalno-ogrodowych Pomorza Zachodniego jest zły (Kubus, 2008). Wpływały na to różne czynniki, które swą przyczyną miały w przekształcaniach ustrojowych Polski, jak też w zmianach granic i nowej przynależności państwowej terenów zachodniej Polski, po 1945 roku. Upaństwowienie takich obiektów spowodowało konieczność szybkiego znalezienia dla nich nowej funkcji i odbywało się to z reguły bez poszanowania ich dotychczasowego przeznaczenia. Budynki stopniowo niszczały i były często opuszczone już w czasie funkcjonowania PGR, nieraz od lat 70. XX wieku. Upadek PGR w czasach transformacji ustrojowej na początku lat 90. bardzo często jeszcze bardziej pogorszył ich sytuację, gdyż obiekty, utraciwszy stałego użytkownika, pozostały już bez jakiegokolwiek opieki. W przypadku analizowanych obiektów doskonale to widać w Wicimicach. Stojący tam budynek gorzelni, zamknięty w latach 90. XX wieku, w ciągu trzydziestu lat stał się niszczejącą, rozkradzioną, zawilgoconą ruiną. Podobnie wyglądał los obiektu w Iglicach, gdyż zamknięcie zakładu poprawczego zamiast przyspieszyć powrót obiektu do dawnej świetności, wskutek szeregu czynników, głównie o charakterze ekonomicznym, doprowadził do jego całkowitej degradacji. Zmiany właścicieli były na tyle częste, że niektórzy

nabywcy władali obiektem przez kilka zaledwie lat (Michałowski i in., 1994). Mimo powołania specjalnego programu opieki nad zabytkami dla województwa zachodniopomorskiego na lata 2021–2024 (<http://region.wzp.pl/strategie/wojewodzki-program-opieki-nad-zabytkami-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-na-lata-2021-2024>, dostęp: 5.12.2023) przedmiotowe obiekty w Wicimicach i Iglicach niezmiennie od lat pozostają w stanie złym.

METODY WALORYZACJI KRAJOBRAZU A ICH SKUTECZNOŚĆ W ZAKRESIE OCENY STANU ZACHOWANIA ZAŁOŻEŃ REZIDENCJONALNO-OGRODOWYCH

Metodologia oceny (waloryzacji) krajobrazu, w tym parków, stanowi stale rozwijającą się dziedzinę wiedzy. Wpływ na to ma konieczność podejmowania przeważnie interdyscyplinarnych badań, zaś metody badawcze w każdej z dziedzin wiedzy podlegają ewolucji. Każdy plan rewitalizacji, czy też audyt krajobrazowy lub opinia konserwatorska, muszą być poprzedzone dokładnym rozpoznaniem charakterystyki miejsca. Problem oceny jakościowej krajobrazu kulturowego jest między innymi syntezą badań zintegrowanych przestrzeni, widoków, odczuć zmysłowych, jak też asocjacji i struktur zakodowanych w umyśle obserwatora (Wojciechowski, 1996). Poniższy przegląd wybranych metod ma na celu uzasadnienie wyboru metody (punktowa ocena założeń rezydencjonalno-ogrodowych) do przedmiotowych badań.

Metodą waloryzacji krajobrazu, często stosowaną i cenioną przez architektów oraz planistów, jest JARK-WAK (metoda jednostek i wnętr architektoniczno-krajobrazowych). U jej podstaw leży podział krajobrazu na poszczególne człony, począwszy od skali planistycznej, aż do analizy panoram odległych widoków, jak też poszczególnych wnętr krajobrazowych. Analizy terenu metodą JARK-WAK dokonuje się według następujących zasad w odpowiedniej kolejności. Rozpoczyna ją określenie zasobu, czyli badanie terenu poprzez jego rozwarstwienie na jednostki: ukształtowania, pokrycia i tzw. historyczne. Każda z nich ma swoją specyfikę, zaś „nałożone na siebie” dają scalony obraz zasobu i jego ogólną charakterystykę. Po określeniu zasobu może zostać wykonana waloryzacja terenu, czyli kolejny etap metody pole-

gający na sklasyfikowaniu terenu na jednostki: naturalne, kulturowe i naturalno-kulturowe. W obrębie tych trzech głównych podziałów przestrzeni znajdują się różnorodne warianty, swoiste „mieszanki krajobrazów”, których wartość określana jest na podstawie między innymi wzajemnych powiązań, ale też stanu zachowania wartości kulturowych i estetycznych. Wytyczne są następstwem dokonanej waloryzacji i jej efektów w postaci oceny badanych przestrzeni. Wskazane mogą być następujące możliwości działań: konserwacja, integracja, rekonstrukcja, rekompozycja, wreszcie wskazanie miejsc dla „kontrolowanych kreacji”. Strefowanie wraz planem czy to ogólnym, czy szczegółowym to ostatni krok pozwalający bezpośrednio nakreślić ogólne kierunki działań w krajobrazie. Podzielić go można na takie formy ochrony, jak: rezerwatowa, ochrona częściowa, ochrona ekspozycji, ochrona krajobrazowa, ochrona otuliny krajobrazów chronionych (Bogdanowski, 1994).

Z kolei waloryzacja krajobrazu w aspekcie przyrodniczym za jeden z kryteriów oceny przyjmuje stan flory i fauny na danym terenie. Z naukowego, jak również i gospodarczego punktu widzenia mogą to być bardzo ważne czynniki. Bardzo często są one powiązane z aspektami przemian kulturowych (Żarska, 2011). Tak zwana Karta Florencka z 1981 roku wskazuje badania w ogrodach zabytkowych za etap niezbędny w procesie ich rewaloryzacji. Badania dotyczące konkretnego założenia prowadzone muszą być w kilku etapach. Pierwszy z nich to wiedza o obiekcie. Muszą być znane informacje formalnoprawne o założeniu w zakresie jego położenia, granic i własności. Powinna zostać przeprowadzona inwentaryzacja szczegółowa drzewostanu i ogólna terenu. Następnie należy przeprowadzić kwerendę materiałów źródłowych. Powyższe dane podlegają analizie. W jej skład wchodzi badania przemian układu przestrzennego, analiza wiekowa drzewostanu, układu kompozycyjnego i stanu zachowania. Etap trzeci to badania uzupełniające, na przykład badania archeologiczne, przekopy sondażowe, georadar, analiza szczątków drewna, badanie gatunków roślin i ich odmian historycznych (Lisowska, 2010). Wymienione analizy mają jednakże uciążliwy mankament, jakim jest zazwyczaj długi czas ich realizacji.

Wybrane metody waloryzacji krajobrazu szeroko omawia Baster (2018), który wymienia następujące:

1. Metoda oceny krajobrazu na podstawie obrazu utrwalonego na fotografii według Cymermana.
2. Metoda „stożków widokowych” według Janiszewskiej-Kobus.
3. Metoda SBE (Scenic Beauty Estimation) według Daniela i Boostera.
4. Metoda $O = f[I, C, A]$ według Wojciechowskiego.
5. Metoda Skalskiego analizy percepcyjnej w rzeczywistym krajobrazie.
6. Metoda „linii prostych” Janeckiego.
7. Metoda oceny znaczenia dominanty krajobrazowej według Żarskiej.
8. Metoda oceny krajobrazu w aspekcie wizualnym według Brodowskiej-Farag.
9. Metoda „krzywej wrażeń” w odbiorze obserwatora według Weicherta.
10. Metoda punktowej oceny wybranych elementów środowiska według Schongena.

Analizując powyższe metody, które nie wyczerpują wszystkich sposobów waloryzowania krajobrazu, dostrzec można bardzo „rozległy”, krajobrazowy ich aspekt, jak też często tylko przyrodnicze spojrzenie na oceniany krajobraz (Wejchert, 1984). Brakuje spojrzenia na swoisty „zestaw skonkretyzowanych problemów” (o czym w dalszej części artykułu), który pozwoliłby precyzyjnie ocenić konkretną przestrzeń krajobrazu kulturowego, ograniczoną na przykład do wytypowanego, jednego założenia rezydencjonalno-ogrodowego, wraz z otaczającym krajobrazem, analizowanym już pod kątem bezpośredniego powiązania z ocenianym obiektem.

Niestety, jak zauważył Bogdanowski (1992), prawie wszystkie metody waloryzacji zawierają znaczną dawkę subiektywizmu. Metody te można podzielić na wrażeniowe oraz punktacyjne. Metoda punktacyjna oceny krajobrazu służy ocenie walorów estetycznych badanej przestrzeni w obrębie powierzchni postrzegalnych wizualnie (Uruszczak i in., 2015). Punktacyjne waloryzowanie krajobrazu metodą, którą na przykład proponują Senetra i Cieślak (2004) może być skuteczne do rozległych obszarów. Świadczą o tym podstawowe kryteria tej metody, takie jak:

1. Liczba elementów budujących krajobraz i możliwość ich identyfikacji.
2. Liczba wyróżnionych planów w krajobrazie.
3. Różnorodność elementów krajobrazotwórczych.
4. Harmonia elementów w krajobrazie.
5. Struktura pionowa krajobrazu.

Do oceny krajobrazu kulturowego, szczególnie analizowanego w mniejszej skali, co przeważnie ma miejsce w tematycznych założeniach (rezydencjonalno-ogrodowych), opisana wyżej metoda może się okazać jednak niewystarczająca, innymi słowy zbyt mało precyzyjna, a tym samym za bardzo subiektywna. Można jednakże, stosując odpowiednie kryteria, obniżyć poziom subiektywizmu do maksymalnie niskiego, a tym samym podnieść obiektywizm oceny i co ważne: taką ekspertyzę można stosunkowo szybko wykonać (Uruszczak, 2019). To było jedno z głównych założeń opracowania metody, która może być określana jako: punktowa ocena założeń rezydencjonalno-ogrodowych.

PUNKTOWA OCENA ZAŁOŻEŃ REZIDENCJONALNO-OGRODOWYCH

Badania parków zabytkowych wymagają stałego uaktualniania. Jednorazowo wykonana analiza konserwatorska w przypadku założeń parkowych niekiedy szybko się dezaktualizuje. Niestety nawet jej powtórzenie po kilku latach nie daje szybkiej odpowiedzi na pytanie, jaki jest stan posiadanych zasobów, gdy niezbędne staje się jego określenie na większym obszarze, na przykład w obrębie gminy, a nawet powiatu.

Analiza ogrodów Jury Krakowsko-Częstochowskiej, przeprowadzona w przedziale czasowym 2013–2018, pozwoliła stworzyć metodę punktacyjną oceny zasobów założeń rezydencjonalno-ogrodowych tego konkretnego obszaru. Może ona być jednak zastosowana w innych tego typu założeniach niż tylko jurajskie (Uruszczak, 2019). Analiza prawie 100 różnych przypadków jurajskich, przeprowadzona w maksymalnie krótkim okresie, uzasadniła przyjęte kryteria.

Badanie każdego z parków dworskich poprzedzić musi wizyta terenowa i analiza dostępnej dokumentacji konserwatorskiej oraz literatury przedmiotu. Ocena punktowa opiera się na takich zasadniczych elementach składowych, jak: wykorzystanie terenu, stan układów kompozycyjnych, stan architektury (w tym też „małej” architektury), stan szaty roślinnej i najbliższego otoczenia parku, ze szczególnym uwzględnieniem zachowania tradycyjnych powiązań widokowych. Maksymalna liczba punktów, którą może otrzymać każdy ogród, to 21. Oceny poszczególnych elementów mogą być następujące: stan dobry, średni i zły. Stan dobry mogą uzyskać parki, które otrzymają co najmniej 14 punktów, stan średni parki znajdujące się w zakresie od 8 do 13 punktów, stan zły mieści się w przedziale od 0 do 7 punktów.

Tabela 1. Metoda punktowa oceny założeń rezydencjonalno-ogrodowych wykorzystana do oceny obiektów w Wicimicach i Iglicach (woj. zachodniopomorskie) (źródło: opracowanie własne)

Table 1. The scoring evaluation method for residential and garden sites applied to objects in Wicimice and Iglice (Zachodniopomorskie Voivodeship, Poland) (source: own elaboration)

A.

Wykorzystanie parku Park exploitation		
Stan dobry Good state	- Wykorzystanie jako park publiczny wraz ze stałą opieką nad obsługą całości terenu oraz dbałością o historyczny układ reprezentacyjnych części założenia. - Wykorzystanie jako park prywatny lub półprywatny wraz z dbałością o historyczny układ reprezentacyjnych części założenia.	3 punkty 3 points
Stan średni Moderate state	- The park is available to the public and maintained over its entire area. The old layout of the most prominent parts of the site is preserved. - The park is used as a private or semi-private place. The historic layout of the most decorative parts of the site is preserved.	1–2 punkty 1–2 points
	- Częściowe tylko wykorzystanie parku na teren publiczny lub prywatny. - Podział terenu na różne funkcje. - Park pozostaje bez opieki (częściowo lub całkowicie), jednakże jest wykorzystywany jako ogólnodostępny park lub teren rekreacyjny (w całości lub częściowo).	

	- Park jest niedostępny (zamknięty), czasowo pozostaje bez opieki, jednak nie są w nim dokonywane żadne zmiany. - Park posiada nową funkcję w stosunku do pierwotnej, jednakże jest stale użytkowany. - W parku znajdują się nowe budynki, które jednak nie zaburzają układu, będąc niewielkich rozmiarów lub dyskretnie usytuowane na obrzeżach.	
	- The park is only partially used as public or private grounds. - The area is divided functionally. - The park is not maintained (partially or at all) but is available to the general public as a park or recreational area (partially or entirely). - The park is off limits (closed), temporarily not maintained, but not altered. - The function of the park has been altered, but it is still used. - The park has some new buildings, which do not disturb the layout thanks to their small sizes or discreet placement on the outskirts.	
Stan zły Poor state	- Wykorzystywanie terenu niezgodnie z przeznaczeniem, często wraz z obecnością nowych budynków w obrębie reprezentacyjnych części parku. - Zatarcie granic parku, przeróbki układu, brak konkretnego przeznaczenia lub zmiana przeznaczenia na czysto użytkowe (np. hurtownie, składowiska, parkingi itp.). - Pozostawienie parku bez żadnej (nawet okresowej) opieki, skutkujące jego wyraźną degradacją.	0 punktów 0 points
	- The area is used at variance with its purpose, often with new buildings in the most decorative parts of the park. - The park borders are blurred, the layout is altered, and there is no central purpose or pure utilitarian purpose (such as storage areas, wholesalers, car parks, etc.). - The park is not maintained (even periodically), leading to evident degradation.	
B.		
Stan pierwotnych układów kompozycyjnych State of original compositions		
Stan dobry Good state	- Układ kompozycyjny nie wykazuje większych zmian w stosunku do pierwotnego. - Zachowane i wykorzystywane dawne wjazdy na teren ogrodu, brak przekształceń w zakresie konfiguracji terenu (obecny jest pierwotny układ stawów, nasypów, tarasów, skarp itp.).	3–4 punkty 3–4 points
	- No major changes have been introduced in the composition compared to the original one. - Former vehicle entrances to the park are preserved and used. No changes in terrain configuration have been introduced (the original layout of ponds, embankments, terraces, slopes, etc. has been preserved).	
Stan średni Moderate state	- Układ kompozycyjny nieznacznie przekształcony przy zachowaniu dawnych wjazdów, wejść i głównych alei oraz wnętrz parkowych. - Możliwa obecność nowych, współczesnych budynków. - Możliwe pewne zmiany w zakresie ukształtowania wnętrz parkowych oraz funkcjonowania pewnych jego części (osuszenie stawu i zamiana na przykład na boisko, zmiana przebiegu cieków wodnych, pewne zmiany w zakresie konfiguracji terenu). - Możliwe pewne zmiany w zakresie wprowadzenia nowych funkcji związanych ze zmianami użytkownika parku, niewpływające jednak na ogólny charakter parku i pozostające w jego peryferyjnych strefach. - Brak widocznych śladów poważnych wycinek drzew.	1–2 punkty 1–2 points

Tabela 1. cd. / Table 1. cont.

Stan średni Moderate state	1. The composition has been altered slightly, but the original vehicle and pedestrian entrances, main allées, and interiors have been preserved. 2. New, modern buildings can be found. 3. Some changes in park interiors are possible along with functional changes in certain parts (such as a drained pond converted into a sports field, an altered flowing water body, and some changes in terrain). 4. Some changes related to new functions have been brought about by the modified mode of exploitation, which do not affect the general profile of the park and are confined to its peripheral zones. 5. No evident traces of significant tree felling can be found.	1–2 punkty 1–2 points
Stan zły Poor state	1. Układ kompozycyjny nieczytelny, brak dostatecznie wyraźnych śladów dawnych układów alejowych, możliwe zmiany w układzie alei i wjazdów na teren ogrodu. 2. Zmiana funkcji parku, wycinka drzew lub przebudowa wnętrza parkowych. 3. Liczne nowe budynki, parkingi, składowiska w obrębie parku, poważne przekształcenia układu komunikacyjnego, w tym wjazdów na teren parku. 4. Brak możliwości wjazdu na teren parku, wynikający z silnego rozrostu roślin (samosiewów) na dawnych traktach komunikacyjnych. 1. The composition is unclear, with no sufficiently clear traces of the former layout of paths. Some changes in the layout of allées and vehicle entrances to the garden are possible. 2. The function of the park has been changed. Trees have been cleared or park interiors altered. 3. Numerous new buildings, car parks, and storage sites have been constructed in the park. The circulation has been significantly altered, including vehicle entrances. 4. It is impossible to enter the park in a vehicle due to an intensive expansion of vegetation (volunteer seedlings) on former routes.	0 punktów 0 points
C.		
Stan budynków i małej architektury State of buildings, park furniture, and small structures		
Stan średni Good state	1. Budynki dworskie użytkowane zgodnie z przeznaczeniem lub pozostające w dobrym stanie, materiały w większości oryginalne, brak widocznych przeróbek, poza takimi, które dopuścił konserwator zabytków. 2. Mała architektura oryginalna lub nawiązująca do historycznego pierwowzoru. 3. Dopuszczalne niewielkie modyfikacje, takie jak ogrodzenie w postaci siatki stalowej lub obecność niewielkich obiektów (powstałych po 1945 roku), niedominujących w historycznym układzie parku. 1. The manor buildings are used as intended or in a good state. Most of the materials are original with no visible alterations apart from those approved by the conservation officer. 2. Park furniture and small structures are original or draw on the originals. 3. Minor alterations are acceptable, such as chain link fences or small objects (built after 1945) that do not dominate the original park layout.	3–4 punkty 3–4 points

Stan średni Moderate state	1. Historyczne budynki dworskie mają dach, odwodnienie i nie wykazują istotnych uszkodzeń. Wyjątkiem mogą być obiekty zaadaptowane na tzw. trwałą ruinę, które mimo (przeważnie) braku dachu nie ulegają z tego powodu szybkiej destrukcji. 2. Możliwe pewne przeróbki wyglądu lub układu architektonicznego, dokonane po 1945 roku (adaptacja do nowych funkcji innych niż pierwotnie zakładane). 3. Niektóre budynki dworskie mogły zostać usunięte. 4. Mała architektura w swej wersji oryginalnej uszkodzona lub zniszczona, możliwe pewne modyfikacje jej wyglądu, teren ogrodzony. 5. Obecność współczesnych budynków (np. gospodarczych) niekorzystnie usytuowanych (np. zaburzenie osi widokowych, bliska odległość od budynku reprezentacyjnego).	1–2 punkty 1–2 points
Stan zły Poor state	1. Old manor buildings have a roof and drainage system and are free of significant damage. An exception to this could be so-called ‘preserved ruins’, which are not subject to accelerated destruction despite usually having no roof. 2. Some alterations in the appearance or architectural structure made after 1945 are acceptable (adaptation for new functions other than initially intended). 3. Some manor buildings could be removed. 4. Original park furniture and small structures are damaged or destroyed. Some modified appearance is possible. The area is fenced off. 5. Modern buildings (such as utility structures) are situated poorly (for example disturb the view corridor, or are too close to a prominent building).	0 punktów 0 points
D.		
Stan szaty roślinnej State of vegetation		
Stan dobry Good state	1. Okazy drzew i krzewów oryginalne (sadzone w okresie tworzenia ogrodu) lub zgodne z oryginalnymi. 2. Stan roślin dobry, regularne cięcia pielęgnacyjne, brak sukcesji naturalnej. 3. Dopuszczalne są niewielkie fragmenty roślinności parku pozostawione bez chwilowej opieki. 4. Dopuszczalne są niewielkie ilości roślin innych gatunków niż pierwotnie zakładane, pod warunkiem zezwolenia konserwatorskiego.	3–4 punkty 3–4 points
	1. Original trees and shrubs (planted when the garden was established) are still present or the vegetation corresponds to the original intent. 2. Plants are in a good state. They are regularly pruned. The area is free of ecological succession. 3. Small parts of park vegetation can be left temporarily unmaintained. 4. A small percentage of plant species other than originally intended is acceptable if approved by the conservation officer.	

Tabela 1. cd. / Table 1. cont.

Stan średni Moderate state	1. Liczne współczesne nasadzenia w ogrodzie, z wykorzystaniem roślin innych niż pierwotnie sadzone (czasem niezgodnych z ogólnym charakterem ogrodu). 2. Widoczna obecność pierwotnych nasadzeń, lecz otoczonych licznymi samosiewami. 3. Stan roślin może wykazywać brak regularnej opieki, niektóre drzewa dotknięte posuszem, sukcesja naturalna.	1–2 punkty 1–2 points
	1. Numerous contemporary plantings other than the original ones found in the garden (sometimes at variance with the garden's profile). 2. Original plantings are visible among numerous volunteer seedlings. 3. The state of vegetation may be indicative of neglected regular maintenance. Some trees are dying. Ecological succession present.	
Stan zły Poor state	1. Nieliczne drzewa historyczne, widoczne liczne wycinki lub powalone drzewa. 2. Brak jakiegokolwiek opieki nad szatą roślinną. 3. Możliwa obecność roślin inwazyjnych, widoczna sukcesja naturalna.	0 punktów 0 points
	1. Sparse old trees found. Visible traces of extensive felling or felled trees. 2. The vegetative cover is not maintained. 3. Some invasive plants can be found. Ecological succession is identified in the area.	
E.		
Stan otoczenia parku State of park surroundings		
Stan dobry Good state	1. Zachowanie dawnych powiązań widokowych, obecnych w okresie powstawania parku (brak istotnych przekształceń otoczenia). 2. Teren otoczenia nie został oddzielony od dawnych, głównych powiązań widokowych (np. wysokich wzniesień) współczesną zabudową lub infrastrukturą drogową. 3. Możliwe nieznaczne uzupełnienia dawnych powiązań widokowych obiektami wpływającymi dodatnio na percepcję otoczenia, np. enklawy nowych nasadzeń lub obiekty małej architektury (pomniki, niewielkie kapliczki). 4. Możliwe niewielkie przekształcenia architektury otaczającej badany teren (np. nowe, estetyczne budynki powstałe w miejscu istniejących starych i zniszczonych domów drewnianych).	4–6 punktów 4–6 points
	1. Old visual connections from when the park was established have been preserved (no significant alterations in the surroundings). 2. The surroundings have not been isolated from the former main visual connections (such as high hills) by modern buildings or road infrastructure. 3. It is acceptable for old visual connections to be supplemented with objects beneficial to the perception of the surroundings, such as enclaves of new plantings or park furniture and small structures (monuments, small chapels). 4. The architecture around the site can be slightly altered (such as new aesthetic buildings instead of old and damaged wooden houses).	
Stan średni Moderate state	1. Częściowe przysłonięcie dawnych powiązań widokowych zakładanych w momencie powstawania parku. 2. Teren parku lub zespołu rezydencjonalno-ogrodowego czy kompleksu folwarcznego jest rozdzielony przez nowe drogi lub układy urbanistyczne/ruralistyczne na kilka części.	1–3 punkty 1–3 points
	1. Old visual connections from when the park was established have been partially obscured. 2. The area of the park, residential and garden site, or manor complex has been intersected with new roads or urban/rural complexes to form several parts.	

Stan zły	1. Całkowite przesłonięcie dawnych powiązań widokowych przez współczesną zabudowę lub drogi szybkiego ruchu.	0 punktów
Poor state	2. Zmienione granice parku, podział terenu na kilka części bądź inne formy utraty czytelności jego dawnych ram terytorialnych.	0 points
	3. Dominacja budynków współczesnych (np. budynków zamieszkania zbiorowego), zakładów przemysłowych, składowisk odpadów, sklepów wielkopowierzchniowych dookoła parku.	
	1. Old visual connections have been completely obscured by modern buildings or express highways.	
	2. The boundaries of the park have been shifted, the area has been divided into several parts, or its past envelope has been otherwise modified.	
	3. The area is dominated by modern buildings (such as accommodation buildings), industrial plants, landfills, or big-box stores around the park.	

Części A, B, C, D, E to poszczególne etapy oceny parków
Parts A, B, C, D, and E show consecutive stages of park evaluation

MIEJSCE BADAŃ

Założenie rezydencjonalno-ogrodowe w Wicimicach

Pierwszy obiekt poddany analizie i ocenie według opisanej metody znajduje się we wsi Wicimice (gmina Płoty powiatu gryfickiego). Wieś Wicimice (dawna, przedwojenna nazwa wsi to Witznitz) swe początki ma w średniowieczu i związana jest z niemieckim rodem von der Osten, w którego rękach pozostawała do 1945 roku.

Pałac i park w Wicimicach z XVIII wieku, będący obiektem badań, ma powierzchnię 3,0 ha i w latach powojennych należał do Państwowego Gospodarstwa Rolnego (PGR) Wyszobór (Michałowski i in., 1992). W skład kompleksu wchodzi pałac, gorzelnia i oficyna.

Pałac nie ma dachu, elewacja ogrodowa jest częściowo zburzona. W relatywnie dobrym stanie pozostaje elewacja frontowa, gdzie zachował się nawet herb rodziny von Osten. Jednocześnie widoczne są podjęte pewne prace zabezpieczające obiekt przed dalszą destrukcją, niestety pozostają niedokończone.

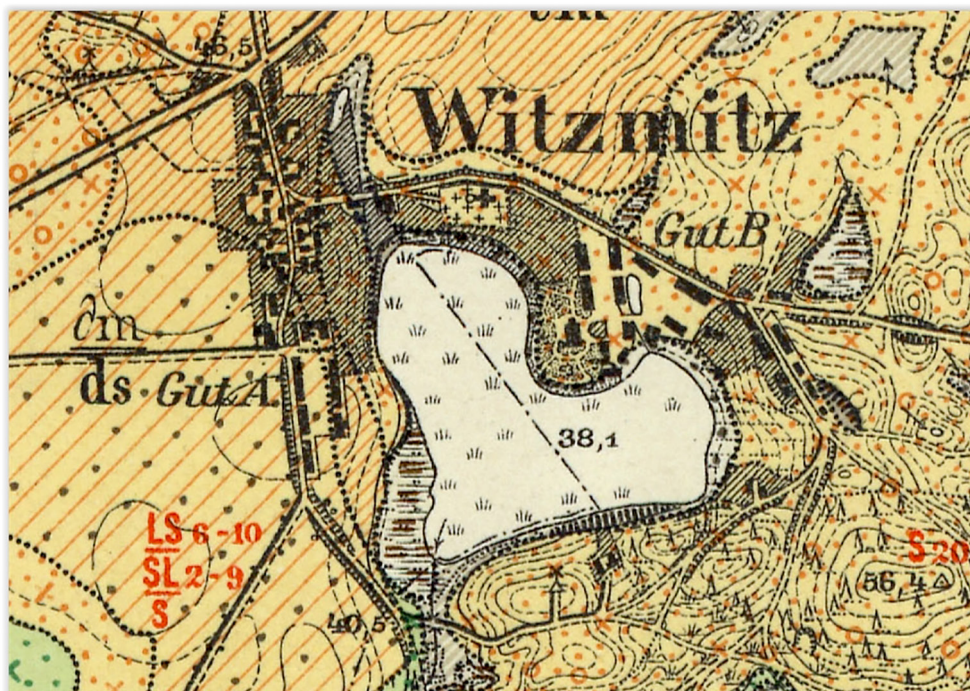
Pałac z parkiem w Wicimicach reprezentuje typ parku, który Rzeszotarska-Pałka (2008) określa jako „założenie nadjeziorne”, cechą wyróżniającą go jest wykorzystanie obecności naturalnych zbiorników wodnych. Zespół pałacowy lub dworsko-parkowy zlokalizowany jest nad brzegiem jeziora, podczas gdy część

gospodarcza funkcjonuje niezależnie, gdyż posiada własny wjazd i dziedziniec.

Założenie rezydencjonalno-ogrodowe w Iglicach

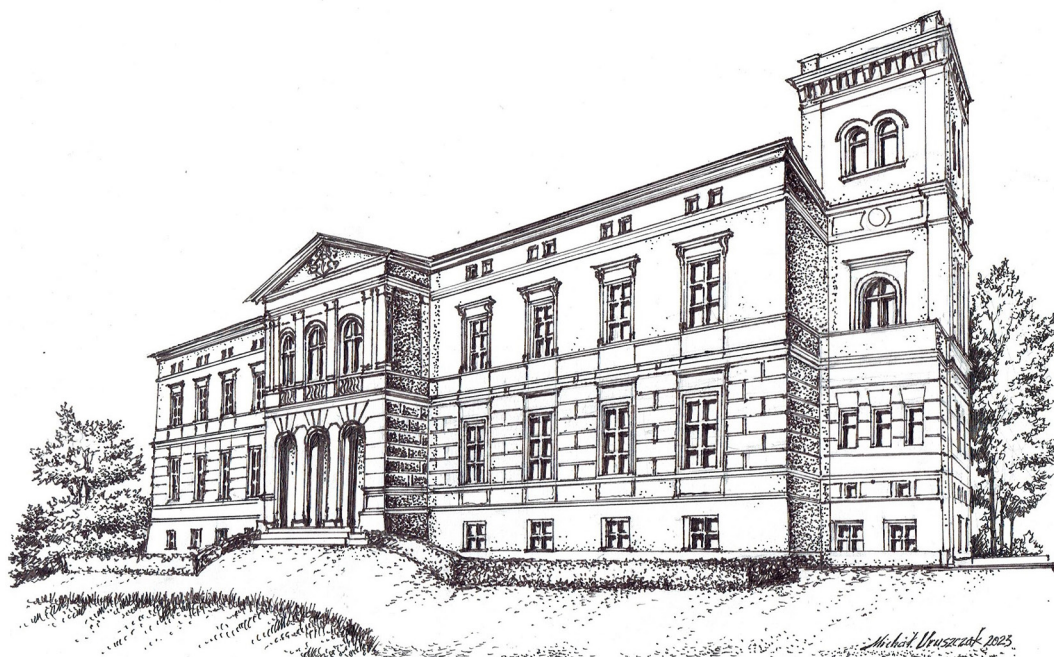
Iglice to wieś położona w województwie zachodniopomorskim, wchodząca w skład rozległych dóbr położonych wokół miasta Resko, będących przez stulecia lennem jednego z najstarszych na Pomorzu Zachodnim rodów o słowiańskim rodowodzie: rodziny Borków.

Pałac w Iglicach wraz z parkiem położony jest w otoczeniu pól, lasów i łąk, w centralnej części wsi, sąsiaduje m.in. z kościołem i kompleksem leśnym. Jest to monumentalna, eklektyczna rezydencja, powstała w drugiej połowie XIX wieku, z zabudowaniami gospodarczymi, otoczona 150-letnim parkiem angielskim, o powierzchni 8 hektarów (Michałowski i in., 1992). Pałac nosi cechy stylu neobarokowego. Jest to murowana budowla, z fragmentami ścian ryglowych, założona na planie litery „L”, dwukondygnacyjna. Bryła budynku jest wzbogacona ryzalitami i wieżami (Kosacki, 1993). Do rezydencji przylegają zabudowania gospodarcze oraz 150-letni park angielski. Układ alejek parkowych, ścieżek czy wnętrza parkowych stopniowo ulega zatarciu, pozostaje jednak względnie czytelny. Niezwykle szkodliwa dla przyszłości parku wydaje się postępująca sukcesja naturalna, która sprawia, że na przykład z okien pałacu nie widać już nawet rozległego parkowego zbiornika wodnego.

Ryc. 1. Wieś Wicimice (której nazwa do 1945 r. to Witzmitz) na przedwojennej mapie <https://zamilubuskie.pl/wicimice/> (opublikowano za zgodą właściciela strony) (dostęp: 12.07.2023)

Fig. 1. The village of Wicimice (Witzmitz before 1945) on a pre-war map <https://zamilubuskie.pl/wicimice/> (published with the consent of the website owner) (accessed: 12.07.2023)

Ryc. 2 Pałac w Wicimicach, przed II wojną światową (źródło: opracowanie własne)

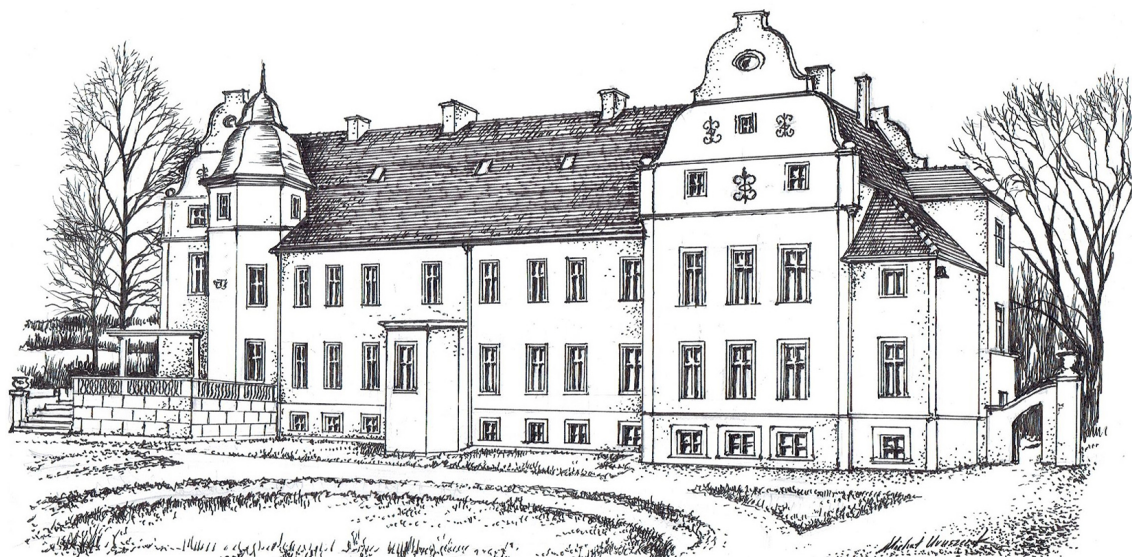
Fig. 2. The palace in Wicimice before the Second World War (source: own elaboration)

Fot. 1. Grabowa aleja usytuowana wzdłuż podłużnej osi pałacu w Wicimicach (fot. M. Uruszczak)
Photo 1. Hornbeam allée on the long axis of the palace in Wicimice (photo by M. Uruszczak)

Ryc. 3. Wieś Iglice (której nazwa do 1945 roku to Geiglitz) na mapie historycznej, <https://zamikilubuskie.pl/iglice/> (opublikowano za zgodą właściciela strony) (dostęp: 11.07.2023)
Fig. 3. The village of Iglice (Geiglitz before 1945) on a historical map, <https://zamikilubuskie.pl/iglice/> (published with the consent of the website owner) (accessed: 11.07.2023)

Ryc. 4. Pałac w Iglicach w pierwszej połowie XX wieku (źródło: opracowanie własne)

Fig. 4. The palace in Iglice in the first half of the twentieth century (source: own elaboration)

Fot. 2. Pałac w Iglicach, stan z 2023 roku. Po prawej stronie widoczny otwór po zawalonym wykuszu, widocznym na rycinie 4 (fot. M. Uruszczak)

Photo 2. The palace in Iglice in 2023. On the right, an opening left after a collapsed oriel window as shown in Drawing 4 (photo by M. Uruszczak)

Powierzchnia użytkowa pałacu, wynosząca 3180 metrów kwadratowych, była po II wojnie światowej jednym z powodów umieszczenia w budynku zakładu poprawczego. Jednocześnie część majątku pozostawała w dyspozycji miejscowego zakładu PGR.

Obydwa obiekty: założenie w Wicimicach i Iglicach łączy przynależność do jednej rodziny von der Osten, to, że sąsiadują ze sobą, oraz przymusowa nacjonalizacja po II wojnie światowej.

Zastosowanie punktowej oceny założeń rezydencjonalno-ogrodowych do zwaloryzowania obiektów w Wicimicach (gmina Płoty) i Iglicach (gmina Resko)

Poniżej przedstawiona jest tabela 2 ukazująca oceny stanu założeń rezydencjonalno-ogrodowych w Wicimicach i Iglicach, wykonana według punktowej metody opracowanej przez autora.

Tabela 2. Ocena stanu zachowania założeń rezydencjonalno-ogrodowych w Wicimicach i Iglicach za pomocą metody punktowej (źródło: opracowanie własne)

Table 2. Evaluation of the state of residential and garden sites in Wicimice and Iglice with the original scoring method (source: own elaboration)

Ocena założenia rezydencjonalno-ogrodowego w Wicimicach Evaluation of the residential and garden site in Wicimice			
Wykorzystanie parku Park exploitation	Park pozostaje bez regularnej opieki, częściowo wykorzystywany jest jako ogólnodostępny teren. W swojej części związanej z jeziorem jest wykorzystywany m.in. przez wędkarzy. Teren nie wykazuje wykorzystania niezgodnego z przeznaczeniem. The park is not maintained regularly. Part of it is open to the general public. The lakeside area is used by anglers, for example. The area offers no signs of use at variance with its purpose.	1 pkt 1 point	Stan średni Moderate state
Stan pierwotnych układów kompozycyjnych State of original compositions	Układy kompozycyjne względnie czytelne, mimo widocznej sukcesji naturalnej. Widoczne dawne układy alejowe, obecność niewielkich, współczesnych budynków związanych okresem funkcjonowania jako PGR. The compositions are relatively clear despite ecological succession. The old allée layout is visible. Some small modern buildings are visible from when the place was part of the communist State Agricultural Enterprise.	1 pkt 1 point	Stan średni Moderate state
Stan budynków i małej architektury State of buildings, park furniture, and small structures	Budynki mocno uszkodzone, pałac nie posiada dachu, a także niektórych ścian, obiekt przerastają drzewa. Widoczne są podjęte w ubiegłych latach próby naprawy niektórych uszkodzeń. W budynku gorzelni widoczne są liczne uszkodzenia dachu i zawilgocenie piwnic oraz pomieszczeń na poddaszu. Budynek oficyny pozostaje w stanie najlepszym, z niewielkimi ubytkami w dachu oraz brakiem okien. Nie ma to jednak wpływu na ogólną ocenę całokształtu budynków kompleksu w Wicimicach. The buildings have been severely damaged. The palace has no roof and is missing several walls. Trees grow inside it. Marks of attempted repairs are visible. The distillery has a heavily damaged roof and humid cellars and attics. The servant building is in the best shape with only minor roof damage and missing windows. This fact does not affect the overall evaluation of the buildings in the Wicimice site.	0 pkt 0 points	Stan zły Poor state

Tabela 2. cd. / Table 2. cont.

Ocena założenia rezydencjonalno-ogrodowego w Wicimicach Evaluation of the residential and garden site in Wicimice			
Stan szaty roślinnej State of vegetation	Widoczna obecność pierwotnych nasadzeń, lecz pozostawionych bez opieki i otoczonych licznymi samosiewami, sukcesja naturalna, brak widocznych poważnych wycinek. Original plantings are visible but not maintained. They are surrounded by numerous volunteer seedlings and ecological succession. No major clearings.	1 pkt 1 point	Stan średni Moderate state
Stan otoczenia State of the surroundings	Niewielkie przysłonięcia dawnych powiązań widokowych, bez znaczącego wpływu na całokształt percepcji z wnętrza założenia. Widoki od strony pałacu pozostają bez zmian w stosunku do pierwotnych założeń. Minor obstructions of the old visual connections were found that do not affect the general perception from inside the site significantly. Views from the palace remain unchanged with respect to the original intentions.	3 pkt 3 points	Stan średni Moderate state
Suma punktów Total score		6 pkt 6 points	Ogólna ocena założenia: stan zły Overall site evaluation result: poor state
Ocena założenia rezydencjonalno-ogrodowego w Iglicach Evaluation of the residential and garden site in Iglice			
Wykorzystanie parku Park exploitation	Park pozostaje bez regularnej opieki i jest niedostępny. Z powodu braku elementów infrastruktury technicznej (na przykład płyt nad studzienkami kanalizacyjnymi) korzystanie z parku może być niebezpieczne, co na dzień dzisiejszy (2023 r.) dyskwalifikuje go do publicznego udostępnienia. The park is unattended and is not available to the public. It poses a hazard to potential users because of missing hard infrastructure (such as manhole covers) which bars any public use as in 2023.	0 pkt 0 points	Stan zły Poor state
Stan pierwotnych układów kompozycyjnych State of original compositions	Układy kompozycyjne względnie czytelne, mimo silnej sukcesji naturalnej. Widoczne dawne układy alejowe, obecność niewielkich, współczesnych budynków związanych okresem funkcjonowania jako Państwowy Zakład Poprawczy. Wszystkie parkingi, powierzchnie utwardzone i chodniki szybko zarastają i ulegają zatarciu. The compositions are relatively clear despite significant ecological succession. The old allée layout is visible. Some small modern buildings are visible from when the place was a Young Offenders Institution. All car parks, paved surfaces, and pavements are overgrowing rapidly and becoming lost.	1 pkt 1 point	Stan średni Moderate state

Stan budynków i małej architektury State of buildings, park furniture, and small structures	Budynek pałacu zniszczony, widoczna wyrwa w elewacji ogrodowej, skutkująca zniszczeniem wnętrza głównego salonu. Liczne dziury w dachu stały się przyczyną gnicia elementów drewnianych wewnątrz obiektu i zapadaniem się m.in. klatki schodowej. Infrastruktura techniczna jest rozkradziona. Mała architektura parkowa jest obecna, lecz pozostaje w fatalnym stanie. The palace has been destroyed. A gap in the garden elevation has led to the destruction of the great hall's interior. Numerous holes in the roof led to the rotting of wooden structures inside the objects and the progressing collapse of the stairway, among others. Any hard infrastructure components have been stolen. Park furniture and small structures are found but their state is appalling.	0 pkt 0 points	Stan zły Poor state
Stan szaty roślinnej State of vegetation	Widoczna obecność pierwotnych nasadzeń, lecz pozostawionych bez opieki i otoczonych licznymi samosiewami, sukcesja naturalna, brak widocznych poważnych wycinek. Original plantings are visible but not maintained. They are surrounded by numerous volunteer seedlings and ecological succession. No major clearings.	1 pkt 1 point	Stan średni Moderate state
Stan otoczenia State of the surroundings	Niewielkie przysłonięcia dawnych powiązań widokowych, bez znaczącego wpływu na całokształt percepcji z wnętrza założenia. Widoki od strony pałacu pozostają bez zmian w stosunku do pierwotnych założeń, jednakże zagrożeniem dla nich może być szybko postępująca sukcesja naturalna, która doprowadza do zaniku czytelności dawnych wnętrz parkowych. Minor obstructions of the old visual connections were found that do not affect the general perception from inside the site significantly. Views from the palace remain unchanged with respect to the original intentions. They are, however, at risk from rapid ecological succession, which blurs the original park interiors.	2 pkt 2 points	Stan średni Moderate state
Suma punktów Total score		4 pkt 4 points	Ogólna ocena założenia: stan zły Overall site evaluation result: poor state

WNIOSKI

Przeprowadzona analiza zarówno pałacu w Wicimicach, jak i w Iglicach wykazała, iż ich stan ocenić należy jako zły. Przyczyny tego stanu są złożone, składają się na nie zarówno rewolucyjne przeobrażenia dotyczące państwowej przynależności badanych obiektów po II wojnie światowej i nakaz opuszczenia tych majątków przez prawowitych właścicieli, jak też duże zmiany w gospodarowaniu obiektami tego typu po 1989 roku. Okazuje się bowiem, że paradoksal-

nie cały okres socjalizmu, pełen tak zwanych błędów i wypaczeń, nie spowodował takiego zniszczenia jak czasy ostatnich 30 lat, gdy obiekty, przechodząc z rąk do rąk, nie posiadając stałego opiekuna, przy jednoczesnym braku odpowiedniego dofinansowania popadały w coraz większą ruinę.

Znamienne jest to, że założenie rezydencjonalno-ogrodowe w Wicimicach otrzymało w przeprowadzonym badaniu wyższą liczbę punktów, mimo że stan samego pałacu jest na pierwszy rzut oka gorszy niż obiektu iglickiego. Wpływ na to ma stan parku, któ-

ry będąc częściowo użytkowany i pozostając bardziej czytelny kompozycyjnie, przy jednoczesnej obecności dużego, atrakcyjnego, naturalnego zbiornika wodnego, jest lepiej zachowany. Pewien wpływ na to ma jego ogólnodostępność, która wymusiła na właścicielach zabezpieczenie obiektu dla umożliwienia względnie bezpiecznego korzystania z niego. Na tym tle obiekt w Iglicach sprawia bardzo niekorzystne wrażenie, a jego przyszłość budzi niepokój, tym bardziej kontrastując z porównywanym w niniejszych badaniach pałacem wicimickim, który przypomina przystosowaną do zwiedzania tzw. trwałą ruinę. A taki status budynku to jeden ze sposobów kompromisowego zaadaptowania zniszczonego, zabytkowego obiektu do celów turystycznych i edukacyjnych (Uruszczak, 2015).

W badaniu największą liczbę punktów otrzymało otoczenie obiektów (odpowiednio Wicimice 3 pkt, Iglice 2 pkt), co może być czynnikiem zachęcającym potencjalnych nabywców do zainwestowania w opracowywane założenia. Naturalne krajobrazy, lasy i zabytkowa spuścizna kulturowa na pewno zasługują na uznanie.

Zgodnie z założeniami przyjętymi na wstępie pracy i określonymi w jej celu trzeba potwierdzić, iż metoda oceny stanu założen rezydencjonalno-ogrodowej zastosowana przez autora na obszarze Jury Krakowsko-Częstochowskiej sprawdziła się też w tym przypadku, na terenie województwa zachodniopomorskiego.

UWAGI KOŃCOWE

Historyczne ogrody, których podstawowym tworzywem jest materiał roślinny, a przede wszystkim drzewa, wymagają długoterminowego programu stałej opieki, a niejednokrotnie pełnej odnowy. Żadna jednak poważniejsza praca rekonstrukcyjna nie może być podjęta bez odpowiednich badań. Stąd niezmiernie ważna jest wiedza o zabytku, a co za tym idzie, stałe uaktualnianie zasobów dokumentacji konserwatorskich. Kwerendy archiwalne wykonane na potrzeby przedstawionych badań potwierdzają, iż przeważnie ostatnie uaktualniania inwentaryzacji ogrodów rezydencjonalnych w Polsce miały miejsce w latach 70. i 80. XX wieku, o czym wspomniano już na początku (Uruszczak, 2019). Poszukiwania nowych metod, usprawniających waloryzowanie rozmaitych krajobra-

zów zarówno naturalnych, jak i antropogenicznych, są potrzebne choćby na potrzeby audytu krajobrazowego (Kistowski, 2023).

Nadrzędnym celem działań konserwatorskich musi być poszanowanie historycznej kompozycji parku, autentyczności nasadzeń i rozwiązań materiałowych. Ogród zabytkowy stanowi część dziedzictwa narodowego, zaś jego długoterminowe przetrwanie może zapewnić jedynie stała kontrola, opieka i wreszcie terenowa praca specjalistów. Należyte działania w historycznych parkach należą do kompetencji historyków, ogrodników, botaników, architektów i architektów krajobrazu.

Osobny problem, który rzadko w badaniach naukowców jest podnoszony, to stan prawny danego obiektu. Włączanie tej kwestii do zaprezentowanej punktowej oceny stanu zachowania założen rezydencjonalno-ogrodowych wydaje się dyskusyjne. Można jednak wyobrazić sobie sytuację, gdy stan prawny obiektu może wykluczyć prace restauracyjne danej jednostki zabytkowej, a w innych wręcz zachęcić potencjalnego inwestora na przykład do jej zakupu i remontu. Kwestia oceny stanu prawnego może być w pewnych sytuacjach dołączana do Karty Oceny Zabytku w formie aneksu. Ma to bowiem duże znaczenie dla przyszłości danego obiektu, jednak nie powinno to mieć wpływu na ocenę aktualnego, fizycznego stanu. Niestety nieuregulowane sprawy własnościowe doprowadzają do wieloletnich zaniedbań, czy wręcz niejako porzucenia danego obiektu przez współwłaścicieli, co miało właśnie miejsce w przypadku obiektów w Wicimicach i Iglicach, o czym świadczą liczne artykuły w prasie, która wielokrotnie apelowała o podjęcie szybkich kroków dla ratowania tych zabytków (Janowski, 2000).

BIBLIOGRAFIA

- Baster, P. (2018). Synergia metod badawczych w procesie projektowania krajobrazu wsi. Wykorzystanie metod służących interdyscyplinarnej ochronie dziedzictwa kulturowego. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego, 105–109.
- Bogdanowski, J. (1992). Style, kompozycja i rewitalizacja w polskiej sztuce ogrodowej. *Wiadomości Botaniczne*, 36 (3–4), 4–16.
- Bogdanowski, J. (1994). Metoda Jednostek Architektoniczno-Krajobrazowych (JARK-WAK) w studiach i projektowaniu. Kraków: PK.

- Janowski, D. (2000). Gmina Przypieszka z cyklu „Zabytkom na odsiecz”. *Kurier Szczeciński*, 49, 9.03.2000.
- Kistowski, M. (2023). The method for assessing the value and management of the landscape and its application for selected small town of the province of Pomerania covered by protected landscape areas. *Czasopismo Geograficzne*, 94, 1, 5–38.
- Kosacki, J. (1993). Ziemia Szczecińska, część IV: Pojezierze Ińskie i Ziemia Łobeska. Szczecin: SAT.
- Kubus, M. (2008). Stan zachowania wybranych założen rezydencjonalnych w województwie zachodniopomorskim. W: *Założenia rezydencjonalno-ogrodowe, dziedzictwo Narodu Polskiego*, red. A. Mitkowska. Kraków: Instytut Botaniki im. W. Szafera, PAN, 113–121.
- Lisowska, M. (2010). Badania w ogrodach zabytkowych. *Kurier Konserwatorski*, 7, 17–22.
- Michałowski, A., Bartman, E., Siewniak, M. (red.) (1992). *Parki i ogrody zabytkowe w Polsce, stan na 1991 r. Studia i materiały. Ogrody I*. Warszawa: Zarząd Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych.
- Michałowski, A., Bartman, E., Muras, E., Werner, B., Zwiech, T. (red.) (1994). *Parki i ogrody zabytkowe w Polsce. Suplement I*. Warszawa: Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu, Narodowa Instytucja Kultury.
- Rzeszotarska-Pałka, M. (2008). Zespoły pałacowo i dworsko-parkowe na terenie Pomorza Zachodniego. W: *Założenia rezydencjonalno-ogrodowe, dziedzictwo Narodu Polskiego*, red. A. Mitkowska. Kraków: Instytut Botaniki im. W. Szafera, PAN, 93–101.
- Senetra, A., Cieślak, I. (2004). *Kartograficzne aspekty oceny i waloryzacji przestrzeni*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Uruszczak, M., Myga-Piątek, U., Pijanowski, J., Przegon, W., Nita, J., Szczepańska, M., Kwoczyńska, B., Dudzińska, A., Kozłara, Z. (2015). *Planowanie krajobrazu a rozwój regionalny. Architektura krajobrazu w polityce rozwoju regionalnego w Polsce, monografia*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego, 13–18.
- Uruszczak, M. (2015). The palace and garden complex in Włodowice. Prospect for restoration against Rother tourist attractions of the Krakow-Czestochowa Jura. *Architectural Studies*, 1, 2, 87–92.
- Uruszczak, M. (2019). *Zabytkowe ogrody rezydencjonalne Jury Krakowsko-Częstochowskiej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego.
- Wejchert, K. (1984). *Elementy kompozycji urbanistycznej*. Warszawa: Arkady, 161–185.
- Wojciechowski, K.H. (1996). *Krajobrazy – elementy dziedzictwa kulturalnego i ich ewolucja*. *Annales UMCS Sectio B*, 51, 19, 287–297.
- Zachodniopomorski Rejestr Zabytków KOBiDZ nr rej. A-904 z dnia 27.11.1980, nr decyzji KL I.5340/26/80.
- Żarska, B. (2011). *Ochrona krajobrazu*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- <https://zamkilubuskie.pl/wicimice/> (dostęp: 12.07.2023).
- <https://zamkilubuskie.pl/iglice/> (dostęp: 11.07.2023).
- <http://eregion.wzp.pl/strategie/wojewodzki-program-opieki-nad-zabytkami-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-na-lata-2021-2024> (dostęp: 5.12.2023).

APPLICATION OF A SCORING EVALUATION OF THE STATE OF PRESERVATION OF HISTORIC RESIDENTIAL AND GARDEN SITES. CASE STUDY: WICIMICE AND IGLICE (ZACHODNIOPOMORSKIE VOIVODESHIP)

ABSTRACT

Aim of the study

The article aims to apply a scoring evaluation method to residential and garden sites and evaluate historic, aristocratic parks in Wicimice and Iglice (Zachodniopomorskie Voivodeship, Poland). The results are intended to demonstrate the effectiveness of the employed method, identify its shortcomings and advantages, and help improve it. In addition, the work's objective is to tell the story of the objects and depict their current situation.

Material and methods

The evaluation of each of the parks followed a site visit. The scoring evaluation is based on several critical components: site exploitation, state of compositions, state of architecture (including small structures and park

furniture), state of vegetation, and state of the surroundings. The potential maximum score for each garden is 21 points. Each component can be evaluated as being in a 'good', 'moderate', and 'poor' state. The 'Good' state is assigned to parks with fewer than 14 points. The 'moderate' state is from 8 to 13 points, and the 'poor' state is from 0 to 7 points.

Results and conclusions

Analyses of the palaces in Wicimice and Iglice show that their states have to be evaluated as poor. The cause for this is significantly complex and comprises 'revolutionary changes' regarding property ownership after 1945 and 1989. Surroundings of the objects were given the best scores (3 and 2 points for the parks in Wicimice and Iglice, respectively), which may encourage potential buyers to invest in the sites. Natural landscapes, forests, and listed cultural heritage undoubtedly deserve recognition. The method for evaluating residential and garden sites applied by the author, the scoring method for evaluating residential and garden sites, has been demonstrated to be effective as assumed.

Keywords: scoring evaluation, residence and garden sites, Wicimice, Iglice